

KURSSIMONISTE

Opiskelijan nimi: _____

ELÄMÄNKATSOMUSTIETO

Katsomukset ja ihmisoikeudet

Aikuisten perusopetus 2025-2026, päättövaihe

Opettaja: Kaisu Österinen

Tavoitteet:

Oppia ymmärtämään erilaisia ihmisiä ja ajatuksia.

Oppia ymmärtämään tärkeitä asioita suomalaisesta yhteiskunnasta.

Elämäkatsomustiedossa mietitään kaikille ihmisille yhteisiä kysymyksiä, esim.

Mitä on hyvä elämä?

Mikä on oikein ja väärin?

Mikä on elämän tarkoitus?

Oppimateriaali: kurssimoniste

Arviointi: (numeroarviointi 4-10) tuntiaktiivisuus, kotitehtävät sekä loppukoe.

Oppitunnit: PK25B ma ja ke klo 15.15-16.50 luokka 41

Kurssin aikataulu ja sisältö:

	Päivä	Aihe
1.	2.3	1.Perimmäiset kysymykset ja ihmiskuva
2.	4.3	2. Uskonnot ja uskonnollinen maailmankuva
3.	9.3	3. Arvot ja moraali
4.	11.3	4. Käsitys tiedosta ja tieteellinen maailmankuva
5.	16.3	5. Elämäkatsomus
6.	18.3	6. Uskontokritiikki ja humanismi
7.	23.3	7. Ihmisarvo ja ihmisoikeudet
8.	25.3	8. Ennakkoluulot ja suvaitsevaisuus
9.	30.3	9. Maailmanperintökohteet
10.	1.4	10.Ympäristö, luonto ja kestävä kehitys
11.	6.4	11. Hyvä elämä
	13.4	Loppukoe klo 17.00
	24.4	Kokeen palautus 16-17
	8.5	Uusintakoe, Sali5. krs, klo 17-20.05

Kurssin tiedot

OPPIAINE: Elämäkatsomustieto

KOODI: et1

NIMI: Katsomukset ja ihmisoikeudet

OPISKELUMATERIAALI: Kurssilla ei ole oppikirjaa. Saat materiaalin opettajalta.

ARVIOINTI: Kurssiin kuuluu uusien sanojen opettelu, aktiivinen osallistuminen oppitunneilla, kotitehtävät, välitesti? sekä loppukoe. Kurssista annetaan numero (4-10). 5 = kurssi suoritettu

KOULUN SÄÄNNÖT:

LÄSNÄOLO:

Ole läsnä jokaisella oppitunnilla. Kurssilla on 11 opetuskertaa. Oppitunnilla ei ole taukoa. Välitunti on tauko. Opettaja merkitsee poissaolot ja myöhästymiset Wilma-järjestelmään.

POISSAOLO:

Jos poissaoloja on yli neljä (4) opetuskertaa (= yli 8 oppituntia) kurssi keskeytyy.

MYÖHÄSTYMINEN:

Tule oppitunnille ajoissa. Älä myöhästy. Jos myöhästyit tai olet poissa oppitunnilta, opettaja merkitsee sinulle poissaolon.

PUHELIN:

Matkapuhelin eli kännykkä täytyy olla oppitunnilla äänettömällä (= äänetön). Kokeen ajaksi opettaja kerää puhelimet pois. Oppitunnilla ei saa kuvata tai äänittää ilman opettajan ja opiskelijoiden lupaa.

LUNTTAAMINEN:

Testissä ja kokeessa lunттаaminen tai lunттаamisen yritys on kielletty! Lunттаamisesta tai sen yrityksestä tehdään **ilmoitus rehtorille ja koe/tehtävä on hylätty.**

Toisen opiskelijan vastausten kopiointi tai internetistä tekstin kopiointi on kielletty. Näiden sääntöjen rikkominen johtaa kurssisuorituksen keskeytymiseen.

TURVALLISUUS:

Lue ohje hätätilanteisiin. Ohje on seinällä luokan oven luona. Sairaana ei saa tulla kouluun!

SIISTEYS:

Kun oppitunti loppuu, laita roskat roskakoriin, pöytä suoraan ja tuoli pöydän alle.

1. Perimmäiset kysymykset ja ihmiskuva

Onko jumala olemassa?

Onko yliluonnollisia asioita olemassa?

Onko *ihminen* hyvä vai paha?

Onko *ihmisellä* sielu?

Onko *ihmisellä* joku tehtävä maailmassa?

Onko kuoleman jälkeistä elämää?

Onko paratiisi/taivas/helvetti olemassa?

Nämä ovat **perimmäisiä kysymyksiä**, mitä kaikki ihmiset joskus miettivät. Emme voi varmasti tietää mikä on oikea vastaus näihin kysymyksiin. Vastaamme kysymyksiin niin kuin uskomme. Uskonnot antavat ihmiselle vastauksia isoihin perimmäisiin kysymyksiin.

Monet perimmäisistä kysymyksistä liittyivät ihmiseen. Ihmiset miettivät mikä ihminen on, mistä ihminen on tullut ja mikä on ihmisen elämän tarkoitus. Nämä ajatukset yhdessä ovat sinun ihmiskuva eli käsitys ihmisestä.

Uskonnollinen ihmiskuva tarkoittaa, että vastaus näihin kysymyksiin tulee uskonnosta. Usein uskonnollinen ihmiskuva sanoo, että Jumala loi ihmisen. Ihmisellä on sielu ja ruumis. Uskonnollisen ihmiskuvan mukaan elämä on valintoja hyvän ja pahan välillä. Jumala kertoi ihmiselle, mikä on oikein ja mikä on väärin. Uskonnollisen ihmiskuvan mukaan hyvä ihminen, joka noudattaa Jumalan käskyjä, pääsee kuoleman jälkeen taivaaseen. Syntinen ihminen eli ihminen, joka rikkoo Jumalan käskyjä, joutuu helvettiin.

TEHTÄVÄT:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

perimmäinen _____

yliluonnollinen _____

sielu _____

paratiisi _____

taivas _____

helvetti _____

käsitys _____

uskonnollinen _____

loi (luoda) _____

syntinen _____

valinta _____

---

2. Mitä tarkoittaa perimmäinen kysymys?

---

3. Kirjoita ja kerro millainen on sinun **ihmiskuvasi**.

a. Mikä ihminen on?

---

b. Mistä ihminen on tullut?

---

c. Mikä on ihmisen elämän tarkoitus?

---

d. Onko ihminen hyvä vai paha?

---

e. Onko ihmisellä sielu?

---

f. Onko ihmisellä joku tehtävä maailmassa?

---

g. Loppuuko ihmisen elämä kuolemaan?

---

2. Uskonto ja uskonnollinen maailmankuva

Historiassa on ollut henkilöitä, jotka ovat kokeneet jotakin, mikä on ollut heille kaikkein tärkeintä. He ovat kertoneet siitä toisille ihmisille. Näin on muodostunut uskontoja. Maailmassa on monia uskontoja. Ne ovat erilaisia, mutta niissä on kolme samaa asiaa:

1. Uskonnoissa uskotaan yliluonnolliseen kuten jumaliin.
2. Uskonnoissa on pyhiä asioita ja ihmisillä on kokemuksia pyhästä. Pyhä on kaikkein tärkeintä. Se kuuluu jumalalle.
3. Uskonnot antavat vastauksia perimmäisiin kysymyksiin. Ne antavat vastauksia myös kysymykseen, miten elää.

Maailmankuva on ihmisen käsitys siitä, millainen maailma ja todellisuus ovat, mistä maailma on tullut ja mitä on olemassa. Jokaisella ihmisellä on oma maailmankuva. Maailmankuva kehittyy ja muuttuu elämän aikana. Ihmisen maailmankuvaan vaikuttavat monet asiat, esimerkiksi omat kokemukset, koti, perhe, ystävät, opitut asiat, uskonto ja kulttuuri.

Uskonnollinen maailmankuva perustuu uskontoon. Suuria monoteistisiä eli yksijumalaisia uskontoja ovat *juutalaisuus*, *kristinusko* ja *islam*. Ne ovat myös kirjauskontoja ja niiden maailmankuva perustuu pyhässä kirjassa kerrottuihin tapahtumiin.

Uskonnolliseen maailmankuvaan kuuluu aineellisen maailman lisäksi yliluonnollinen maailma. Uskonnollisen maailmankuvan mukaan maailma syntyi, koska Jumala loi maailman.

TEHTÄVÄT:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

pyhä

---

todellisuus

---

perustua

---

monoteistinen

---

aineeton

---

2. Mitkä asiat ovat samoja eri uskonnoissa?

---

3. Mitä tarkoittaa maailmankuva?

---

4. Millainen maailmankuva sinulla on?

---

5. a. Mistä maailma on tullut monoteististen uskontojen mukaan?

Miksi maailma on olemassa?

---

b. Mistä ihminen on tullut monoteististen uskontojen mukaan?

Miksi ihminen on olemassa?

---

3. Arvot ja moraal

Arvot ovat ihmiselle tärkeitä asioita, joita hän pitää arvokkaina ja hyvinä päämäärinä. Ne ohjaavat ihmisen elämää. Arvot ovat abstrakteja eli niitä ei voi koskea kädellä. Suomalaiset arvostavat usein työtä, perhettä, terveyttä ja luontoa. Jokaisella ihmisellä on omat tärkeät arvot. Arvot syntyvät kodin ja kulttuurin vaikutuksesta.

Arvo voi olla *asia, joka on itse arvokas*, eli asia, jota haluamme sen itsensä takia. Esimerkiksi onnellisuus on tällainen asia. Emme halua onnellisuutta sen takia, että tulisimme rikkaiksi, vaan tavoittelemme onnellisuutta, koska se on itse iso arvo. Myös rakkaus tai ystävyys voivat olla asioita, joita haluamme niiden itsensä takia. Ne ovat **itseisarvoja**.

Arvo voi olla myös *asia, jota haluamme toisen asian takia*. Esimerkiksi rikkaus tai koulutus voivat olla **välinearvoja**. Ihmiset arvostavat niitä, koska ne ovat välineitä, joilla ihminen voi saada jotakin tärkeämpää. Esimerkiksi rikas voi huolehtia hyvin perheestä.

Moraali on käsitys siitä, mikä on hyvää ja pahaa tai mikä on oikein ja väärin. **Moraali ohjaa ihmisen elämää ja toimintaa toisten ihmisten kanssa**. Ihmisen ajatukset moraalista kehittyvät lapsesta asti. Siihen vaikuttaa perhe sekä uskonto ja kulttuuri, jossa ihminen elää.

Ihmiset ovat monista moraalisiin liittyvistä kysymyksistä samaa mieltä. Monet ihmiset ajattelevat, että tappaminen ja varastaminen on väärin. Joistakin asioista ihmiset ovat eri mieltä. Joku voi ajatella, että tappaminen on aina väärin. Joku toinen taas ajattelee, että kuolemanrangaistus on oikein. Joku voi ajatella, että valehteleväminen on väärin ja aina pitää puhua totta. Joku toinen taas voi ajatella, että valehteleväminen voi joissakin tilanteissa olla oikein.

Jokaisella ihmisellä on oma moraal. On tärkeää, että ihminen ymmärtää omaa moraaliaan ja sitä, mistä se tulee. Näin on helpompaa ymmärtää muiden moraal. Moraalikysymyksiä tutkii etiikka-niminen tiede. Eettiset kysymykset ovat vaikeita. Niissä mietitään millä tavalla pitäisi tehdä, että tekee oikein.

Moraali vastaa esimerkiksi kysymyksiin:

Mikä teko on oikein?

Mitä ei saa tehdä?

Mitkä ovat tärkeimmät arvot?

Millainen on hyvä ihminen?

Miten ihmisen pitää elää?

Moni ajattelee, että varastaminen on väärin.

TEHTÄVÄT:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

abstrakti	_____
päämäärä	_____
ohjaa	_____
arvostaa	_____
tavoitella	_____
väline	_____
moraali	_____
toiminta	_____
tappaminen	_____
kuolemanrangaistus	_____
etiikka	_____
eettinen	_____
	_____
	_____

2. Alleviivaa tekstistä, mitä **itseisarvo** tarkoittaa.

Mitkä asiat ovat sinulle **itseisarvoja**? Kirjoita kolme asiaa.

---

3. Alleviivaa tekstistä, mitä **välinearvo** tarkoittaa.

Mitkä asiat ovat sinulle **välinearvoja**? Kirjoita kolme asiaa.

---

4. Mitä moraalii tarkoittaa?

---

5. Mistä olet oppinut moraalisi? Mistä sinun moraalii tulee?

---

6. Sinun **MORAALI**

Mitä sinun mielestä **ei saa** tehdä? Mitkä ovat kolme tärkeintä moraalisääntöä sinulle?

---

7. Onko asia **oikein** (pitää tehdä)/ **väärin** (ei saa tehdä) / **neutraali**?

1. Varastaa ruokaa _____
2. Antaa ruokaa köyhälle ihmiselle _____
3. Valehtelee äidille _____
4. Antaa kaverille lahjan _____
5. Syö riisiä _____
6. Syö sianlihaa _____
7. Seksi jos ei ole naimisissa _____
8. Ajaa autolla _____

8. Mitä etiikka tarkoittaa?

---

9. Kirjoita esimerkki eettisestä kysymyksestä.

Moraali ei ole sama kuin laki. Jos laki on huono eikä ole moraalin mukainen, ihmiset eivät kunnioita sitä.

4. Käsitys tiedosta ja tieteellinen maailmankuva

Mitä tieto on?

Mistä saa luotettavaa tietoa?

Voiko tieteellinen tieto olla väärässä?

Tieto on hyvin perusteltu uskomus. Tieteellinen tieto on saatu tutkimuksen avulla. Tieteelliseen tietoon luotetaan, koska sillä on hyvät perustelut. Tutkijat tarkistavat tieteellisen tiedon perusteluja kriittisesti. Kun tutkimus kehittyy, saadaan uutta tietoa. Uusi tieto voi näyttää, että aikaisempi tieto ei pidäkään paikkaansa. Tieteellinen tieto korjaa itseään. Se lisääntyy ja voi muuttua. Kaikkia asioita ei voi tutkia tieteellisesti.

Käsitys tiedosta tarkoittaa ihmisen käsitystä siitä, mitä voi tietää ja mistä hän voi saada oikeaa tietoa. Joku ihminen voi ajatella, että oikeaa tietoa saa sanomalehdistä tai television uutisista. Joku ihminen voi ajatella, että oikeaa tietoa saa internetistä. Joku taas voi ajatella, että oikeaa tietoa saa omasta uskonnosta. Jokaisella ihmisellä on erilainen käsitys tiedosta.

Jokaisella ihmisellä on oma maailmankuva. Ihmisen **maailmankuva kertoo, millainen maailma hänen mielestään on ja mitä on olemassa.**

Tieteellinen maailmankuva on uskonnoton. Tieteellisen maailmankuvan mukaan on vain aineellinen maailma: aineellisia ja elollisia asioita kuten ihmisiä, kukkia ja kissoja, sekä aineellisia ja elottomia asioita kuten tähtiä, hiekkaa ja vettä.

Uskonnoton ihmiskuva perustuu tieteeseen. Tieteen mukaan ihminen on kehittynyt evoluution seurauksena.

Uskonnoton moraali sanoo: ihmisen täytyy elää lakien ja normien mukaan ja jokaisen täytyy kunnioittaa ihmisoikeuksia ja yhteisiä arvoja.

Yleisiä maailmankuvia ovat uskonnollinen tai tieteellinen maailmankuva. Ihmisen maailmankuvassa voi olla samaan aikaan asioita tieteellisestä ja uskonnollisesta maailmankuvasta.

TEHTÄVÄT:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

tiede _____

perustelu _____

uskomus _____

tutkimus _____

kriittinen _____

uskonnoton _____

aineeton _____

elollinen _____

eloton _____

evoluutio _____

2. Mitä tarkoittaa käsitys tiedosta?

---

3. TÄYDENNÄ SOPIVA SANA.

Joku ihminen ajattelee, että maapallo on pyöreä planeetta avaruudessa.

Hänellä on _____ maailmankuva.

Joku ihminen ajattelee, että on olemassa enkeleitä ja henkiolentoja, mitä emme voi nähdä.

Hänellä on _____ maailmankuva.

Kertaustehtävä: Kirjoita kuvaan oikeaan asiaan sanat:

elävä, eloton, luonnollinen, yliluonnollinen, aineeton, aineellinen, näkyvä, näkymätön

Kirjoita myös mitä asioita ne ovat.

5. Elämäkatsomus

Katsomus on tapa katsoa maailmaa ja elämää. Elämäkatsomus tarkoittaa ihmisen omaa katsomusta. Ihmisen elämäkatsomuksessa voi olla osia erilaisista katsomuksista (esim. tieteellinen, uskonnollinen ja poliittinen katsomus). Katsomus on asenne elämään. Ihmisen katsomus näkyy siinä, millä tavalla hän ajattelee ja käyttäytyy.

Ihmisen elämäkatsomukseen kuuluu hänen

1. maailmankuva,
2. käsitys tiedosta,
3. arvot ja
4. moraalit.

Ihmisen katsomukseen vaikuttavat hänen kotinsa ja perheensä, kulttuuri ja koulutus sekä uskonto ja persoona. Ihmisen oma kulttuuri vaikuttaa siihen, millaisena ihminen näkee maailman ja mitkä asiat ovat hänelle tärkeitä.

Kun ihminen on kasvanut yhdessä kulttuurissa, hänen on vaikea ymmärtää toista kulttuuria ja toisen kulttuurin tapaa elää ja ajatella. Ihminen ei voi helposti ajatella asioita niin kuin toiseen kulttuuriin kuuluva ihminen tekee, koska hänen elämäkatsomus on erilainen. Ihminen voi kuitenkin yrittää ymmärtää toisen ihmisen tapaa ajatella ja elää.

Ihmisen elämäkatsomus muuttuu elämän aikana. Muutto toiseen maahan, uuden ammatin opiskelu tai muu iso kokemus voi muuttaa ihmisen elämäkatsomusta.

TEHTÄVÄT:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

katsomus _____

elämäkatsomus _____

asenne _____

yhtäkkiä _____

muutto _____

persoona _____

_____

2. Mitä kuuluu elämäkatsomukseen?

_____

_____

_____

Suldaan Said Ahmad on muuttanut lapsena Somaliasta Suomeen. Hän on käynyt koulun Suomessa ja hän on suomalainen. Hän oli vasemmistoliiton kansanedustaja. Hän on muslimi ja hänelle somalialainen kulttuuri on tärkeä.

3. Mitä luulet, mitkä asiat vaikuttavat Suldaan Said Ahmadin elämäkatsomukseen?

_____

_____

_____

---

6. Uskontokritiikki ja humanismi

Uskontokritiikki eli uskonnon arvosteleminen alkoi 1700-luvulla Ranskassa. Silloin alkoi **tieteen, edistyksen ja järjen** korostaminen. Aikakauden ajattelijat laittoivat järjen ja tieteen uskontoa vastaan.

Nämä ajattelijat halusivat poistaa uskonnon vallan. He sanoivat, että **uskonto on huono asia ihmiselle, koska**

1. uskonto käyttää valtaa väärin,
2. uskonto estää ihmistä ajattelemasta itse
3. ihminen ei ole onnellinen, kun hän pelkää Jumalaa
4. uskonnot aiheuttavat paljon sotia ja riitaa

Heidän mielestä maailma on parempi, kun ei ole uskontoa. He ajattelivat, että ihminen on osa luontoa ja hylkäsivät yliluonnolliset selitykset. He ajattelivat, että ihminen tulee onnelliseksi, kun hän ymmärtää, että hän on osa luontoa ja että hänen pitää elää rauhassa ja sopusoinnussa luonnon ja toisten ihmisten kanssa.

1900-luvulla uskonnottomat ihmiset alkoivat käyttää sanaa humanismi. ”**Humanismi on katsomus, joka sanoo, että ihmisillä on oikeus ja velvollisuus antaa itse merkitys ja muoto omalle elämälleen.** Se pyrkii inhimillisempään yhteiskuntaan. Tärkeitä ovat inhimilliset, demokraattiset arvot ja järki. Parempi yhteiskunta saadaan järjen ja vapaan tutkimuksen avulla. Humanismi ei ole jumalauuskoinen, eikä se hyväksy yliluonnollista maailmankuvaa.” **Humanistit uskovat tieteeseen, järkeen ja ihmisen arvoon.**

TEHTÄVÄT:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

aikakausi _____

ajattelija _____

edistys _____

järki _____
uskontokritiikki _____
humanismi _____
inhimillinen _____
_____
_____
_____

2. Onko humanismi uskonnollinen vai uskonnoton katsomus?

_____

3. Mitä tarkoittaa uskontokritiikki?

_____

4. Miksi uskontoja arvosteltiin?

_____
_____
_____
_____

5. Millainen on uskonnoton maailmankuva?

_____

6. Millainen on uskonnoton ihmiskuva?

_____

7. Millaiset ovat uskonnoton ihmisen arvot?

_____

8. Onko uskonnoton ihmisellä moraalit? (Perustele)

_____
_____

7. Ihmisarvo ja ihmisoikeudet

Ihmisarvo tarkoittaa sitä, että ihmisen elämä ja olemassaolo on aina arvokas. Naiset ja miehet, lapset ja aikuiset sekä rikkaat ja köyhät ovat yhtä arvokkaita. Jokainen ihminen on arvokas, vaikka hän olisi tehnyt pahaa ja eläisi vankilassa. Kaikilla ihmisillä on sama arvo. **Arvo tulee siitä, että he ovat ihmisiä.**

Ihmisarvoa ei voi ottaa pois. Ihmisarvo tarkoittaa **oikeutta elää elämisen arvoista elämää ja oikeutta kokea itsensä arvokkaaksi**. Ihmisten täytyy kohdella kaikkia ihmisiä ihmisarvon mukaisesti. Jokaisella pitää olla myös oikeus rakentaa hyvää elämää. Jokainen ihminen haluaa olla onnellinen ja tyytyväinen elämäänsä.

Esimerkiksi tappaminen, orjuuttaminen ja kiduttaminen loukkaavat ihmisarvoa ja estävät arvokkaan elämän. Ne rikkovat ihmisen arvokkuutta. Ne ovat rikoksia ihmisarvoa ja ihmisyyttä vastaan. Maailmassa kuitenkin tapahtuu paljon asioita, jotka ovat väärin ja loukkaavat ihmisarvoa. Jotkut ihmiset kohtelevat erilaisia ihmisiä huonosti. Se voi johtua siitä, että erilaisuutta ei ymmärretä tai sitä pelätään.

Tehtävät:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

arvokas _____

eläminen _____

kohdella _____

orja, orjuuttaminen _____

tappaa, tappaminen _____

kiduttaa, kiduttaminen _____

ihmisyys _____

rikos _____

kohdella _____

2. Mitä ihmisarvo tarkoittaa?

Ihmisoikeudet ovat jokaisen ihmisen perusoikeuksia. Ne perustuvat ihmisarvoon. Ihmisoikeuksia ovat esimerkiksi oikeus omaan kotiin, oikeus opiskella, oikeus tehdä työtä, oikeus turvalliseen elämään, oikeus päättää omista asioistaan, oikeus terveydenhuoltoon ja oikeus harjoittaa omaa uskontoa.

Ihmisoikeudet on tarkoitettu **kaikille ihmisille, kaikkialla maailmassa ja kaikkina aikoina.** Ihmisoikeudet perustuvat kansainvälisiin sopimuksiin. Vuonna 1948 YK antoi Ihmisoikeuksien julistuksen. Se alkaa näin: ***”Kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Heille on annettu järki ja omatunto, ja heidän on toimittava toisiaan kohtaan veljeyden hengessä.”*** Ihmisoikeuksien tarkoitus on suojella ihmisarvoa.

Ihmisoikeudet toteutuvat eri tavalla eri maissa. Parhaiten ihmisoikeudet toteutuvat maissa, joissa on kansanvalta, vahvat yksilönvapaudet ja joissa lakia valvotaan hyvin. Heikoiten ihmisoikeudet toteutuvat esimerkiksi niissä maissa, joissa on sota tai diktatuuri.

Myös **lasten oikeudet** kuuluvat ihmisoikeuksiin. Lapsia pitää suojella, koska lapset ovat pieniä ja he ovat riippuvaisia aikuisista. He eivät voi päättää asioista eli aikuisten pitää huolehtia lasten oikeuksista. Lapsen oikeudet kuuluvat jokaiselle lapselle.

Ihmisoikeudet ovat voimassa aina, vaikka valtiot tai ihmiset eivät kunnioita niitä. Ihmisoikeudet eivät perustu lakiin, vaan ihmisarvoon. Valtioiden pitää säätää lait, jotka takaavat ihmisoikeuksien toteutumisen. Suomessa ihmisoikeudet toteutuvat melko hyvin.

Ihmisoikeudet ovat perusoikeuksia, jotka kuuluvat kaikille ihmisille maailmassa. Maailman maat ovat sopineet niistä yhdessä.

Ihmisoikeuksien julistus:

1. Kaikki **ovat** vapaita.
2. Kaikki ihmiset **ovat** tasa-arvoisia lain edessä; ihmisen syntyperä, uskonto, väri, sukupuoli, raha, poliittinen mielipide tai kieli ei vaikuta.
3. Ketään **ei saa** syrjiä.
4. Ketään **ei saa** mielivaltaisesti pidättää, vangita tai ajaa maanpakoon.
5. Ketään **ei saa** pitää orjana.
6. Ketään **ei saa** kiduttaa, kohdella julmasti tai rangaista julmasti.
7. Kenenkään yksityiselämään, perheeseen tai kotiin **ei saa** mielivaltaisesti puuttua.
8. Jokaisella **on oikeus** liikkua vapaasti.
9. Jokaisella **on oikeus** kansalaisuuteen.
10. Jokaisella **on oikeus** hakea turvapaikkaa.
11. Jokaisella täysi-ikäisellä **on oikeus** solmia avioliitto vapaasti.
12. Jokaisella **on oikeus** omaan mielipiteeseen ja sananvapauteen.
13. Kaikilla **on oikeus** tehdä työtä ja hankkia elanto (raha ruokaan, vuokraan, vaatteisiin).
14. Jokaisella **on oikeus** omistaa.
15. Jokaisella **on oikeus** opiskella.
16. Jokaisella **on oikeus** lepoon ja vapaa-aikaan.
17. Jokaisella **on oikeus** osallistua maansa hallitsemiseen.

Kaikki maat eivät ole hyväksyneet ihmisoikeussopimuksia. Suomessa ihmisoikeussopimukset ovat osa Suomen lakeja.

Orjuus ja ihmiskauppa ovat väärin.

Tehtävät:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

oikeus _____

harjoittaa _____

perustua _____

veljeyden hengessä _____

säätää _____

takaa _____

toteutua _____

kansanvalta _____

yksilönvapaudet _____

2. Mitä ihmisoikeudet tarkoittavat?

---

3. Mitkä ovat sinun mielestäsi 3 tärkeintä ihmisoikeutta? Miksi?

---

4. Miksi aikuisten pitää huolehtia lasten oikeuksista?

---

5. Lisätehtävä: Toteutuvatko ihmisoikeudet sinun lähtömaassasi?

Jos ei, kerro mitkä ihmisoikeudet toteutuvat ja mitkä ihmisoikeudet eivät toteudu? Mitä pitäisi tehdä, että kaikki oikeudet toteutuisivat.

8. Ennakkoluulot ja suvaitsevaisuus

Ennakkoluulo on ihmisen ajatus, joka on syntynyt ennen kuin on tutustunut ihmiseen tai asiaan. Voimme esimerkiksi luulla, että joku ihminen on paha tai tyhmä, vaikka hän ei oikeasti ole sellainen. Emme tiedä, millainen ihminen on, ennen kuin tutustumme häneen paremmin.

Ennakkoluulot **syntyvät huhuista, kuulopuheista ja aikaisemmin opituista**. Voimme oppia ennakkoluuloja perheeltämme ja ystäviltämme. Joku voi kertoa meille, että kaikki viranomaiset ovat pahoja ja alamme uskoa niin, vaikka emme tiedä, mikä on totta.

Ennakkoluulot ovat huono asia, koska ne eivät yleensä ole totta. Ne voivat ohjata ajattelua liikaa. Jos joku esimerkiksi ajattelee, että suomalaiset ovat tyhmiä, hän ei halua tutustua suomalaisiin. Ennakkoluulot myös leviävät muille ihmisille.

Meillä kaikilla on ennakkoluuloja. ***Luulemme heistä asioita, koska emme tunne heitä tarpeeksi hyvin.*** Emme tiedä, millaisia he oikeasti ovat. On tärkeää yrittää tunnistaa omat ennakkoluulot. Silloin voi yrittää muuttaa niitä. **Ennakkoluulot muuttuvat, kun tutustuu ihmiseen tai asiaan paremmin.** Siksi kannattaa yrittää tutustua muihin ihmisiin ja kertoa myös omasta kulttuurista muille.

Tehtävät:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

luulla _____

huhu _____

kuulopuhe _____

viranomainen _____

ohjata _____

tunnistaa _____

2. Mitä ennakkoluulo tarkoittaa?

---

3. Millaisia ennakkoluuloja sinulla on tai on ollut?

---

4. Miksi ihmisillä on ennakkoluuloja?

---

5. Voiko ennakkoluuloista päästä eroon? Miten?

Suvaitsevaisuus tarkoittaa sitä, että hyväksyy erilaisuuden. Se tarkoittaa, että jokainen saa elää sellaista elämää kuin haluaa ja antaa myös muiden elää sellaista elämää kuin he haluavat. Suvaitsevaisuus tarkoittaa, että hyväksyy toinen ihmisen erilaisen ulkonäön, puhutavan, aseman ja arvot. Suvaitsevainen ihminen antaa toisen ihmisen elää omalla tavallaan ja hyväksyy sen. Suvaitsevainen ihminen kunnioittaa toisen ihmisen ihmisoikeuksia ja perusvapauksia.

Suvaitsevaisuus on tärkeää, jotta maailmaan saataisiin rauha. Usein sodat, terrorismi ja muut ongelmat johtuvat siitä, että ei hyväksytä erilaisia ihmisiä ja erilaisia tapoja elää. On helpompaa ymmärtää erilaisuutta ja olla suvaitsevainen, jos tietää tarpeeksi muista ihmisistä ja erilaisista kulttuureista. Tieto auttaa ymmärtämään. Jokainen voi tulla suvaitsevaisemmaksi.

Tehtävät:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

suvaitsevaisuus _____

suvaitsevainen _____

hyväksyä _____

kunnioittaa _____

ulkonäkö _____

puhetapa _____

asema _____

Tieto muista ihmisistä ja heidän kulttuureistaan lisää suvaitsevaisuutta ja ymmärrystä.

2. Mitä suvaitsevaisuus tarkoittaa?

---

3. Mitä eroa on suvaitsevaisella ihmisellä ja rasistilla?

---

9. Maailmanperintökohteet

Unesco on organisaatio, joka suojelee **maailmanperintöä**.

Maailmanperintöluettelo on Unescon järjestelmä, joka suojelee maailman ainutlaatuista **kulttuuri- ja luonnonperintöä**.

Luetteloon valitut kohteet ja alueet ovat **arvokkaimmat perintökohteet**, joiden suojeleminen on tärkeää ihmiskunnan **kulttuuri- ja luonnonperinnön säilymiselle**.

Perintö on se, mitä sinä jätät sinun lapsillesi sitten kun kuolet. Voit jättää perinnöksi esimerkiksi talon. Talo on **aineellista perintöä**. Annat lapsillesi myös sinun kulttuurin ja kielen. Kulttuuri on **aineetonta perintöä**.

Koko **ihmiskunta** jättää perinnöksi seuraavalle sukupolvelle maapallon, luonnon ja erilaisia kulttuureja. Tämä on **maailmanperintö**. Sen tärkeimmät kohteet on suojeltu.

Maailmanperintöä on kahdenlaista:

1. Kulttuuriperintö. Kulttuuriperintö voi olla aineellista, esim. temppeli tai muu rakennus. Kulttuuriperintö voi olla myös aineetonta, ihmisten tapoja ja taitoja, esim. Suomessa kulttuuriperintöä on kynttilöiden vieminen haudoille jouluna.

2. Luonnonperintö. Luonnonperintö on luontokohde, joka halutaan säilyttää tuleville ihmisille muuttumattomana. Sellaiseen paikkaan ei saa rakentaa.

Suomessa on seitsemän maailmanperintökohdetta:

1. Suomenlinna (1991)
2. Vanha Rauma (1991)
3. Petäjäveden vanha kirkko (1994)
4. Verlan puuhiomo ja pahvitehdas (1996)
5. Sammallahdenmäen pronssikautinen hautaröykkiöalue (1999)
6. Struven ketju (2005)
7. Merenkurkun saaristo (2006)

Tehtävät:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

organisaatio	_____
suojella, suojeltu	_____
UNESCO	_____
maailmanperintö	_____
perintö	_____
ihmiskunta	_____
ainutlaatuinen	_____
säilyminen	_____
kohde, kohteet	_____
sukupolvi	_____
hauta, haudat	_____
muuttumaton	_____
taito	_____
säilyttää	_____

2. Mene internetiin.

Googlaa: Unesco Maailmanperintöluettelo (suomen kieli)

UNESCO World Heritage Centre - World Heritage List (englannin kieli)

(Unescon sivuilla: <https://whc.unesco.org/en/list/>)

Tutustu Unescon suojelumiin maailmanperintökohteisiin Suomessa ja maailmalla.

Katso niistä kuvia ja kerro missä niistä haluaisit käydä.

10.Ympäristö, luonto ja kestävä kehitys

Kestävä kehitys on sellaista elämää ja kehitystä, jossa otetaan tulevat ihmiset huomioon. Kestävä kehitys pyrkii siihen, että maapallo ja luonto säilyy elinkelpoisena **tulevaisuudessa**.

Kestävän kehityksen tärkeä osa on **luonnonvarat**. Luonnonvaroja ovat esimerkiksi öljy, metallit ja vesi. Tällä hetkellä ihmiset käyttävät liikaa luonnonvaroja ja ne loppuvat. Tämä ei ole kestävää, koska tuleville sukupolville ei jää tarpeeksi luonnonvaroja. Monet tärkeät luonnonvarat ovat loppumassa maailmasta. Siksi ihmisten pitää lopettaa tuhlaaminen, vähentää kulutusta, säästää luonnonvaroja ja huolehtia luonnosta ja ympäristöstä. Myös luonnonvarojen kierrättäminen on tärkeää. Kun metallit käytetään uudestaan, ei tarvitse kaivaa maapallolta lisää metallia.

Ihmisten saasteet ja päästöt ovat aiheuttaneet paljon muutoksia maapallolla ja luonnossa. Yksi suurimmista muutoksista on **ilmastonmuutos**, joka uhkaa maailmaa. Ilmastonmuutos tarkoittaa, että lämpötila maapallolla nousee. Muutos ei ole suuri, mutta muutoksella on suuret seuraukset. Ilmaston lämpeneminen vaikuttaa toisilla alueilla enemmän kuin toisilla. Kuivista alueista tulee entistä kuivempia. Myrskyt lisääntyvät, jäätiköt sulavat ja merenpinta nousee. Päästöjen vähentäminen on tärkeä keino torjua ilmastonmuutosta. Ilmastonmuutoksen torjunta on tärkeä osa kestävää kehitystä ja kaikkien ihmisten täytyy osallistua siihen.

Jokainen ihminen voi toteuttaa kestävää kehitystä. Tekojen ei tarvitse olla suuria, pienetkin muutokset ovat tärkeitä. Voit vähentää omaa kulutusta, voit ostaa uusiutuvaa sähköä, esimerkiksi tuulisähköä. Voit kierrättää lasin, metallin ja elektroniikan. Voit vähentää punaisen lihan syöntiä ja käyttää bussia oman auton sijasta.

Tulevaisuuden kehitystä ei voi ennustaa, mutta tulevaisuuteen voi vaikuttaa nyt. Kukaan ei ole etukäteen päättänyt millainen tulevaisuus maapallolla on. Ihmiset yhdessä tekevät tulevaisuuden.

Tehtävät:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

kestävä _____

kehitys _____

elinkelpoinen _____

luonnonvarat _____

tuhlaaminen _____

kulutus _____

saasteet _____

päästöt _____

muutos _____

uhka _____

keino _____

torjua _____

ennustaa _____

etukäteen _____

2. Mitä kestävä kehitys tarkoittaa?

---

3. Miksi ihmisen pitää huolehtia luonnosta ja ympäristöstä?

---

4. Kirjoita kolme asiaa, joilla sinä toteutat kestäväää kehitystä.

Roskien lajittelu on osa kestäväää kehitystä.

5. Mitä luonnolle ja kestäväälle kehitykselle huonoja ja haitallisia asioita näet kuvissa?

---

10. Hyvä elämä

Onnellisuus ja hyvä elämä ovat ihmisen luontaisia päämääriä. Onnellisuus ei riipu ainoastaan elämän ulkoisista puitteista. Niin rikas kuin köyhä voi elää hyvää elämää ja olla onnellinen.

Hyvään elämään kuuluu **tarpeiden ja halujen tyydyttäminen**. Kaikkea ei kannata haluta ja jotkut halut voivat olla vahingollisia. Tarpeet ja halut voivat vaihdella eri tilanteissa ja kulttuureissa. Hyvällä elämällä ei tarkoiteta sitä, että juuri nyt tuntuu hyvältä elää. Hyvä elämä on sellainen, jossa voi kokea **jatkuvuutta ja mielihyvää** siitä, että asiat sujuvat. Eri maailmankatsomukset tarjoavat oppeja elämän tarkoituksesta. Arvot ohjaavat elämään ja auttavat elämän tarkoituksen löytämisessä. Elämän tarkoituksen sijaan voi puhua merkityksellisestä elämästä. Jokaisen pitäisi pystyä elämään sellaista elämää, joka on merkityksellinen.

Tehtävät:

1. SANATEHTÄVÄ: Lue teksti uudestaan. Alleviivaa uudet sanat. Kirjoita ne tähän, selitä omalla kielellä ja opettele ulkoa. Tämä on kotitehtävä joka kerta.

luontainen _____

ulkoinen _____

puite _____

päämäärä _____

halu _____

tyyydyttäminen _____

tarve _____

vahingollinen _____

kannattaa _____

jatkuvuus _____

mielihyvä _____

sijaan _____

